

Inhoud

MEI · SEPTEMBER 1951	9
OKTOBER 1951 · JANUARI 1952	17
JANUARI · OKTOBER 1952	41
DECEMBER 1952 · JUNI 1953	73
JULI 1953	95
JULI 1953 · FEBRUARI 1954	109
 De geboorte van Tamar <i>Hans Goedkoop</i>	 123
 Vertalingen	 139
 Verantwoording	 155

I

MEI • SEPTEMBER 1951

Aantekeningen in een schrift met spiraalband, bruin koft, zonder opschrift, gelinieerd papier. Op het binnenwerk van het koft, in het handschrift van Renate Rubinstein:

To be forwarded to

W.F. van Leeuwen

c/o H.A. Gomperts

O.Z. Voorburgwal 127/ Amsterdam C. Holland

Maandag 14 Mei '51

Mu dur alleen, ondanks langzaam wennen aan dit soort leven, blijft het gek je zelf bezig te houden om niemande wille. Terrifying is soms platt het geluid van een btl ongezogen bladrij u. Dangrin geen werk en geen mens verwa. clats ik morgen ochtend opsta, wort. to irceel, los van elke band als het in we. hiel natuurlijk altijd is. Dnelt ik 2 puer gela dit begon te ontdekken, ben ik er wel verstaan genend geweest, kennende ben ik niet meer verbaard. Ook zie ik er van de tegen maatregelen te nemen zoals draeger - tussen 6 - 8 u. 3 avonds beslist niet alleen thuis zijn, ^{zoude} ~~in~~ prantsstemming, ezens op visite gaan of naar de bioscoop - gedeeltelijk omdat het niet helpt, niet alleen niet tegende stemming, maar vooral niet tegen de angst voor de stemming, gedeeltelijk omdat ik wil zien hoe ver het hangaan en of ~~bedding~~ ^{bedding} ~~min~~ ^{min} ~~du~~ ^{du} ezens blijft bedding ligt te waarden tot ik lang genoeg wacht. - Het gevoel van zelf lydt mij dat die bedding alleen van mij kan komen, ~~na~~ ^{na} ~~hij~~ ^{hij} ~~aan~~ ^{aan} iemand anders ligt komen daarvan ezens complicatie en de bedding door ik anders is altijd maar tijdelijk, heb ik bovendien nu 3 1/2 maand in Nieuwegein gehad.

Angst verder ook om H. door lezing van 'The Crash Up' van Fitzgerald. Als hij zich waarschijnlijk daar in herkent, richtus zo voelt als de crashed up Scott, maar er ik gebeuren, moet hij "gead" worden, maar hoe, door wie? (Inzigt mistien? Nieuwegein? Het idee van en

Maandag 14 Mei '51

Nu dus alleen, ondanks langzaam wennen aan dit soort leven blijft het gek jezelf bezig te houden om niemands wille. Terrifying is soms plotseling het geluid van een omgeslagen bladzij in de stilte. Aangezien geen werk en geen mens verwacht dat ik morgenochtend opsta, wordt het leven zo irreëel, los van elke band als het in werkelijkheid natuurlijk altijd is. Sinds ik 2 jaar geleden dit begon te ontdekken, ben ik er wel wat aan gewend geraakt, tenminste ben ik niet meer verbaasd. Ook zie ik er van af tegenmaatregelen te nemen zoals vroeger – tussen 6-8 uur 's avonds beslist niet alleen thuis zijn, zodra paniekstemming ergens op visite gaan of naar de bioscoop – gedeeltelijk omdat het niet helpt, niet alleen niet tegen de stemming, maar vooral niet tegen de angst voor de stemming, gedeeltelijk omdat ik wil zien hoe ver het kan gaan en of misschien ergens redding ligt te wachten als ik lang genoeg wacht. – Het spreekt vanzelf lijkt mij dat die redding alleen van mij kan komen. Waar hij aan iemand anders ligt komen daaruit ergere complicaties en de redding door iets anders is altijd maar tijdelijk, heb ik bovendien nu 3 1/2 maand in Noorwegen gehad.

[...]

Geweten raadt mij ergens aan, niet langer te aarzelen, wachten, maar zonder overleg met H. weg te gaan en voor mij te zorgen zonder hem ooit daarover te spreken. Kan ik dat? En is het wel het beste?

En is het nodig? En hoe dan wel mèt overleg. Zouden de laatste resten van prettigheid afgescheurd worden of zou dat juist een leefbaar gevoel geven? Of lost alles zich op de duur vanzelf op? En is dat het beste?

Zaterdag 19 Mei

Things get worse and worse. Nearly impossible to cross certain streets, to see certain houses, certain people in town. Perhaps I really can't stand it?

If only it would sooner get dark but days are as long as possible.

Zon. 20 Mei

The idea of perhaps not needing to stay in town or even in Holland, already existing long time in the back of my head, gets more shape in the *decision* not in any case to stay here. Spoke with Gerda about Israël, is this perhaps the possibility? It seems the only thing to get away as far as possible and to see never more any one whom I knew until now. Every remembrance is painful the good and the bad alike, even such as hasn't much to do with him or with the last 2 years, but remembering some happy youth time.

How the present makes all the difference for memories, turning even such memories as used to be happy, to painful thoughts. By now there isn't much left to think about.

Zondag 27 Mei

Er hoeft niet veel te gebeuren
om al wat licht en blauw
en lekker warm was
een beetje te verkleuren
tot heel gewoon en grijs
en nogal kil.

Je hebt alleen verlangen
door wanhoop te vervangen.

Woensdag 30 Mei

Dus het is Israël dat misschien de uitslag van dit alles wordt?

Aan de ene kant vrolijk door perspectief van nieuw leven, hard werk, onbekende mogelijkheden, nieuwe vrienden, verlies van zelf. Maar kleinere (want op het ogenblik nog gevaarlijke) stemmetjes die bang Renate roepen en het oude leven en Huyck. Voor iemand die zich zo hecht aan alles als ik, is het oude leven, hoe onmogelijk dan ook, een flinke rem op toekomstplannen.

Toch lijkt het of ik dit zal doen.

Sinds [...] zondag zijn de nachtmerries iets minder hevig en minder frequent. Vaak nu nog niet in angst omgezette wensdromen van vage heerlijke tijden; Huyck wandelt daarin geregeld rond zoals ik hem ken van photo's van hem tussen 18 en 25 jaar. In zijn tegenwoordige vorm treedt hij zelden op, alleen soms in erge angstdromen waaruit ik steeds wakker word.

Het ergste wat ik mij van het nieuwe leven voorstel is dat misschien eens een tijd zal komen waarin ik zo veranderd ben dat ik zal vergeten dat deze jaren met H. de enige echte jaren waren en de plannen, voorstellingen en hoop in die tijd de enige die te maken hebben met hoe ik werkelijk ben en het leven werkelijk is. Ook al zou dit een noodzakelijke veiligheidsmaatregel van het organisme zijn, dan nog blijf ik liever wie ik ben ook al verandert verder alles.

Het is als de grote angst voor krankzinnigheid: het lijkt afschuwelijk voor wie het nog niet is en die het is merkt het niet, maar afgezien van beider gezichtspunt is de krankzinnige ook krankzinnig. Ergens weet ik dat het ook niet zo gauw zal gebeuren evenmin als gek worden, daarom leef ik ook zo moeilijk.

Wat zou het prettig zijn om het voornemen te hebben over b.v. 2 of 3 jaar nog eens terug te keren! Ineens zou het leven niet bij 21 afgehaakt en nieuw begonnen worden, maar een zekere continuïteit

krijgen, Israël een uitstapje als Parijs of Noorwegen, alleen iets langer.

[...]

Woensdag 4 Juli

Alleen zijn valt weer erg mee. Gescheiden zijn van H. heeft nu al een lange traditie, na ieder afscheid val ik nu in een bekende en gezien de prettige omstandigheden, prettige toestand in 'het beste gezelschap' i.p.v. zoals eerst een nieuwe levensmanier steeds te moeten verzinnen. Dit was natuurlijk vroeger, in '49 ook zo, maar toen was gescheiden zijn veel kwellender omdat we dachten een ideale samenleving van altijd samen zijn te kunnen hebben als de rest maar meewerkte. Nu werkt de rest mee maar willen wij niet meer. Ik inderdaad ook niet, een week was fijn maar lang genoeg. Mijn hele constructie is te rommelig om niet geregelde herorganisatie nodig te hebben en vooral H.'s gezelschap tast erg aan.

Gescheidenheid van ziel en lichaam, een idioot idee. Wat bedoelt H. met het lichaam is het vervangbaarste deel? Als het lichaam vervangbaar is is de rest het ook; is de houding van een hoofd, of het gedoe van handen, lichaam of ziel? Wat heeft meer met ziel te maken, slapen of praten, aaien of grapjes maken? Als mijn lijf is wat hij het gauwst vergeet wat blijft er dan over om te onthouden? Ik kan me in woorden helemaal niet goed uitdrukken. En manieren van kamers binnen stappen, hollen, fietsen en alle lichamelijke gedrag, waar ligt de ziel niet omheen zoals volgens Nietzsche om meisjes?

29 Juli

Misschien zijn de ogen het mooiste.

6 Aug.

Comprendre quelqu'un c'est avoir aussi une idée de sa physiologie et de sa sensibilité et des habitudes de son organisme – lesquelles sont singulières, très puissantes et très cachées. Le secret de bien des conduites est dans la politique de préservation des habitudes physiologiques: besoin parfois bizarres, et, quoique besoins acquis, plus forts parfois que des besoins naturels, véritables parasites de la vie neuro-viscérale, inventeurs de dissimulation et de manoeuvres extraordinaires. Rien dessine plus une 'personnalité'.

P. Valéry: Mauvaise pensées et autres (antwoord aan O.)

23 Aug.

I who have always hated work,
smiling at the sea

What if I bade you leave
The cavern of the mind?
There's better exercise
In the sunlight and wind.

15 Sept.

Twijfel, twijfel. Om de drie dagen besluit, hoop, ander besluit, twijfel, eerste besluit. Hoop wil zeggen, hoop op hier blijven. Baantje f 175.- in de maand waarschijnlijk te krijgen.

Op het ogenblik weet ik absoluut niet wat ik zal doen. Over een week moet ik beslist hebben wegens bootkaartje. Reis 3 October. Hier blijven: mijzelf blijven, ruimte hebben om mijn boeken op te bergen, door blijven leven. Hoewel het alleen goed kan gaan door een zekere vrolijke, heldere onverschilligheid die ik nooit lang heb. Waarschijnlijk blijf ik tamelijk ongelukkig. Leven hier heeft alle verleidingen van de luxe en de pretjes die de rest van het leven dat niet met H. te maken heeft, uitmaken. Maar ergens voel ik dat makkelijk

leven niet mijn leven is, dat hier blijven niet extreem genoeg is en dat ik extreem moet leven. Op den duur zal hier blijven ook alleen lukken door afsterven van * * wat ik niet wil.

Rue des Vinaigriers. Paris 2 Octobre '51

Parijs, beklemmend, lawaaiig, stoffig, als altijd. Na Noorwegen en Nigtevecht misschien nog wat meer. Doordat het zo groot is juist claustrophobie gevend en doordat het geen haven heeft met lege uitzichten, geen wind, geen frisse lucht. Wel een soort gezelligheid op de eerste blik en misschien ook weer op de derde maar zover ben ik nooit gekomen. Geen vrolijkheid of rustigheid of alles wat te maken heeft met leven zonder miljoenen mensen, radio's, auto's. In de métro weer de bekende warme waaiwind die wat levensangst meer aanwaait.

Gisteren op het station 8 vrienden waaronder Hans en Huikje, Olivier. Huyck met twee armen wuivend. Goor, grijs België, mengsel van fabrieken en verre kathedraaltorens. De heuvels van noord Frankrijk, groen met bos en licht bruin, golvende doorploegingsvoren; mannetjes met blauwe jasjes, dubbele paarden achter de ploeg.

Fam. Knorpel, hartelijk, arm of tamelijk arm, is van franse huizen zo moeilijk te beoordelen, want ze zijn allemaal oud en brokkelig, terwijl het waarschijnlijk de zuidelijke aard is die voor de armoedige ongezelligheid, kaalheid van de interieurs zorgt. Sliep op divan; vond geen handdoek in de koffer.

Parijs deze keer bedrukkender dan de vorige, vooral door de herinneringen aan zulke andere verwachtingen, 2 jaar geleden.

Paris 3 Octobre

Boul. St. Michel, Luxembourg.

Gisteravond Gare de Lyon – Champs Elysées, Pl. de la Concorde. Fort malheureuse, abandonnée, desolée, desintégré. Wakker gelegen tot 2 uur. Vanochtend, Seine, Ile St. Louis. Nog steeds doodmoe van het lopen en het lawaai. Amerikaanse schrijfster, Joods, bij fam. K. Samen tijd verdaan bij de Place de l'Opera. Zal proberen slaapwagen te krijgen. Verlang erg weg van het getoeter en het stof. Rechteroor heeft pijn, waarschijnlijk van ongewoonte. Vanochtend nog wat versuft van Quadronox die ik om 2 uur nam omdat ik een prettige gedachte nodig had om in te slapen en die niet vond. – Idioot.

S.S. Kedmah, Marseille 4 Octobre

Gisteravond afscheid van fam. Knorpel. Lieten me zoveel mogelijk eten, een groot pakket 'Wurst' naar I. meenemen, hij bracht me naar de taxi. De vanzelfsprekendheid waarmee iedereen, hoe arm ook, 3, 4 verschillende talen spreekt. Duits en Jiddisj altijd en al naar gelang Sp. Ital. Fr. Eng. Ivriet etc. Ik ben geen uitzondering behalve misschien daarin dat ik die talen met zoveel moeite op school geleerd heb i.p.v. ze me te laten toewaaien als de anderen. De Amerikaanse schrijfster was een aangetrouwde nicht van de zuster van hun eregast monsieur Polter. 'C'est une relation bien compliquée,' zei ik. 'Compliquée, mais non, pas du tout. Elle est la mère de la soeur de m. Polter, alors.' Dus werd ze met de grootste hartelijkheid ontvangen, te eten gegeven, teruggevraagd en van alles gevraagd.

Nachttrein naar Parijs met 2 kleine, zwarte Italianen op de andere, en een klein, dik, blond, Schots meisje op de ene bank. Nieuwe aanval van angosse tijdens de reis. Probeerde onverschilligheid te ontwikkelen en hardheid tegenover angstjes voor vuilheid, mededeelzaamheid, aanraking. Toch een soort stille opwinding door het voortbewegen in de nacht.

De Kedmah, klein, ouderwets, crowded. Iedereen spreekt elkaars talen, vraagt elkaar van alles: waarom naar Aretz?, wie betaalt het, wat